

Višnja Bunata-Blagović*

Božica Cvjetko**

Darko Dundović***

SEMINAR
OVISNICI - POČINITELJI KAZNENIH DJELA
I KAZNENO PRAVOSUĐE

Vijeće Europe, Pompidou Group
Strasbourg, 12-14. listopada 1998.

U organizaciji Ekspertne skupine Vijeća Europe za suzbijanje zlouporabe droga i nedopuštene trgovine drogom (Pompidou Group) održan je u Strasbourgu trodnevni seminar za predstavnike zemalja članica Vijeća Europe pod nazivom Ovisnici počinitelji kaznenih djela i kazneno pravosuđe - Seminar on drug-misusing offenders and the criminal justice system (The period from the first contact with the police up to and including sentence). U radu Seminara sudjelovali su i predstavnici Republike Hrvatske Višnja Bunata-Blagović - viša savjetnica u Odjelu za tretman Uprave za izvršenje sankcija Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske, Božica Cvjetko - zamjenica državnog odvjetnika Republike Hrvatske i Darko Dundović - načelnik Odjela za suzbijanje zlouporabe droge MUP-a Republike Hrvatske.

Cilj Seminara bio je koordiniranje kaznenopravnog, medicinskog i socijanog položaja ovisnika - počinitelja kaznenog djela od njegova prvog kontakta s policijom do izricanja odluke suda.

* Višnja Bunata-Blagović, viša savjetnica u Odjelu za tretman Uprave za izvršenje sankcija Ministarstva pravosuđa Republike Hrvatske

** Božica Cvjetko, zamjenica državnog odvjetnika Republike Hrvatske

*** Darko Dundović, načelnik Odjela za suzbijanje zlouporabe opojnih droga MUP-a Republike Hrvatske

Osim u plenumu, sudionici su radili u četiri radionice sa sljedećim temama:

1. Prvi kontakt ovisnika sa sustavom kaznenog pravosuđa
2. Mogućnost izbjegavanja sudskog postupka
3. Alternative kazni zatvora
4. Uloga socijalno-medicinskih službi i uloga branitelja ovisnika u postupku izbjegavanja izricanja kazne zatvora.

Uvodnim izlaganjima, koja su iznijeli predstavnici iz Švicarske, Portugala, Velike Britanije i Njemačke, izloženi su različiti kaznenopravni pristupi pitanju zlouporabe droga uz uvažavanje posebnih socijalno-medicinskih potreba osobe ovisnika.

Iako su, s obzirom na multidisciplinarni sastav sudionika Seminara, isti aspekti kaznenopravne odgovornosti ovisnika razmatrani s različitih stručnih stajališta, polazišta razvijenih zemalja Sjeverne, Zapadne i Srednje Europe izjednačena su u određenju da tzv. ovisnički kriminalitet, točnije kaznena djela koja su počinili ovisnici o drogama, treba neizostavno promatrati kroz prizmu medicinsko-socijalnog fenomena usko povezanog s izvršenjem različitih kažnjivih radnji i kaznenih djela. U svakoj fazi utvrđivanja kaznene odgovornosti tu je okolnost potrebno uzimati u obzir i pružiti ovisniku raspoloživu stručnu medicinsku, psihološku i socijalnu pomoć i podršku.

Kazna zatvora izrečena ovisniku krajnja je sankcija i njoj prethodi čitav niz alternativnih rješenja koja isključuju prisilne institucionalizacije, a uključuju primjenu multidisciplinarnih tretmanskih postupaka u kojima je i sam ovisnik aktivan subjekt, a nikako pasivan objekt.

Pojedine istočnoeuropske zemlje još razvijaju strateške pristupe tom pitanju i od Vijeća Europe očekuju pomoć u postupku transformacije kaznenog zakonodavstva u naprijed navedenom smjeru.

U Estoniji ili primjerice Mađarskoj osjećaju se još uvijek posljedice represivnog kaznenog zakonodavstva koje je zatvore prenapučilo ovisnicima mlade životne dobi kod kojih proces kriminalizacije, na

žalost, napreduje brže od procesa rehabilitacije i resocijalizacije, jer za programe liječenja ovisnika i edukaciju kadrova država ne izdvaja dovoljna sredstva.

Obrazlažući i hrvatski strateški pristup problemu zlouporabe opojnih droga, predstavnici naše države upoznali su skup s ulogom i radom Komisije za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske i s institucionalnom mrežom centara za sprječavanje i liječenje ovisnosti koji su u funkciji praktične primjene dogovorene nacionalne strategije. Predstavljen je također kaznenopravni model koji taj pristup legislativno podržava, posebice u dijelu maloljetnih i mlađih punoljetnih počitelja kaznenih djela. Pozivom na nov Zakon o sudovima za mladež pisane su mogućosti i razlozi za primjenu načla oportuniteta u postupcima sudovanja ove populacije, uloga državnog odvjetnika u postupku zamjene formalne neformalnom sankcijom i izvanpravna stručna omoč ojom se koristi pri odlučivanju.

Što se tiče draslih osoba, predstavljena je odredba Čl. 175. Zakona o kaznenom postupku prema kojoj je, jednako kao i kod maloljetnika i mlađih punoljetnih osoba, moguća primjena načela oportuniteta ako se odrasla osoba podvrgne odvikavanju od droge, zatim odredba o mogućnosti izricanja uvjetne osude uz zaštitni nadzor i ujedno najavljeno skoro usvajanje Zakona o izvršavanju uvjetne osude uz zaštitni nadzor i rad za opće dobro kao alternative kazni zatvora.

Skup je obaviješten i o izradi Nacrta zakona o opojnim drogama koji je u završnoj fazi. S obzirom na izuzetno značenje toga propisa, Sekretarijat Vijeæa Europe samoinicijativno je ponudio Hrvatskoj stručnu pomoć u daljnjem radu na tom zakonu.

Seminar je završio s radom u plenumu na kojem su utvrđeni ovi

ZAKLJUČCI

(prema redoslijedu tematskih cjelina obrađivanih u radionicama I-IV)

I. RADIONICA

Prvi kontakt ovisnika sa sustavom kaznenog pravosuđa

1. Kao prva služba koja dolazi u kontakt s ovisnikom, policija ima važnu ulogu koja nadilazi zadaću kriminalističke obrade. Poželjno je razvijati preventivni pristup policije problemu zlouporabe droga, uzimajući pri tome u obzir nacionalne i lokalne posebnosti društvenog okruženja.
2. Zakonom bi trebalo omogućiti dostupnost policijskim podacima o ovisniku službama socijalne skrbi i zdravstva. Suradnja policije, socijalnih i medicinskih službi trebala bi biti bolje organizirana. Uloga svake od tih službi trebala bi biti jasno određena i točno definirana. Ta je suradnja posebno važna kod maloljetnih počinitelja kaznenih djela.

II. RADIONICA

Mogućnosti izbjegavanja sudskog postupka

1. Izražena je suglasnost daje uključivanje socijalnih i medicinskih službi u kazneni postupak odlučujućeg značenja, uz pretpostavku da je ovisnik spreman uključiti se u postupak liječenja.
2. U većini zemalja ozakonjena je mogućnost izricanja uvjetne kazne zatvora ako je ovisnik spreman prihvatiti liječenje. Većina zemalja podržala je stajalište da je uvjetna osuda vjerojatno i najuspješnija mjera izbjegavanja izricanja kazne zatvora u slučaju pristanka ovisnika na liječenje. Istaknuto je također da se dobri rezultati postižu i u onim kaznim zakonodavstvima koja omogućavaju državnom odvjetniku da odbaci kaznenu prijavu.
3. Pojedine zemlje daju ovisniku priliku za liječenje i ne izriču mu kaznu zatvora ako je kazneno djelo počinio vezano uz uporabu, posjedovanje ili prodaju droge za vlastite potrebe, dok druge zemlje imaju tu

zakonsku mogućnost predviđenu i za ovisnike koji su počinili i druga kaznena djela u svezi s drogom kao što su krađa i provala.

4. Istaknuto je da se liječenjem ovisnika umjesto lišavanjem slobode može postići korist i za društvo i za ovisnika. Navedeni su primjeri sniženja opće stope kriminaliteta iako je istaknuto i da socijalno medicinska podrška ne daje uvijek očekivane rezultate.

5. Dobro organizirana posttretmanska pomoć ovisniku izvanrednog je značenja. Naglašena je potreba intenzivnijeg i sveobuhvalnijeg obrazovanja stručnjaka za rad s ovisnicima te su zatražena veća novčana davanja za provedbu programa izobrazbe stručnjaka i socijalno-zdravstveni tretman ovisnika. Nekolicina stručnjaka istaknula je da je najvažnije motivirati ovisnika na liječenje i uspjeti utjecati na nj da promijeni ovisnički stil života.

Skrenuta je pozornost da maloljetnike kod kojih se ovisnost još nije razvila, nego s drogom povremeno eksperimentiraju, nije potrebno uključivati u programe liječenja. Često ih je dovoljno savjetovati i uputiti u opasnost daljnje zlouporabe opojne droge, objasniti im moguće ozbiljne posljedice drogiranja i tako ih pokušati odvratiti od droge.

6. Sve zemlje sudionice Seminara istaknule su nedostatak istraživanja kojima bi se ispitivala uspješnost tretmana ovisnika. Naglašena je potreba da sve zemlje članice Vijeća Europe daju prioritet istraživačkim projektima o učinkovitosti tretmana.

III. RADIONICA

Alternative kazni zatvora

1. Većina se zemalja složila da bi u postupcima procesuiranja ovisnika počinitelja kaznenih djela sudovima trebao biti na raspolaganju niz odluka i mjera koje bi mogli izreći kao alternativu kazni zatvora. Te bi se mjere odnosile na liječenje, ali bi ujedno uključivale i psihološku pomoć i podršku ovisniku koji je spreman promijeniti ovisnički stil života.

2. Uočeno je mnogo zapreka ekstenzivnijem izricanju alternativnih mjera kazni zatvora, a kao najčešće se navode:

- snižena tolerancija društva na isticanje alternativnih sankcija ovisnicima,
- nedostatak istraživanja kojima bi se dokazalo da je veća učinkovitost tretmana ovisnika izvan zatvora,
- nedovoljno strogo pridržavanje pravila izvršenja alternativnih mjera,
- nedostatak sredstava,
- nedovoljna motiviranost ovisnika.

Veća podrška alternativnim sankcijama mogla bi se postići:

- naglašavanjem potrebe praćenja učinkovitosti tih mjera,
- upoznavanjem šire društvene zajednice s postignutim rezultatima,
- rigoroznijom provjerom tih mjera,
- uporabom testa urina kako bi se potvrdilo pridržavanje mjera liječenja.

IV. RADIONICA

Uloga socijalno-medicinskih službi i branitelja ovisnika u postupku izbjegavanja izricanja kazne zatvora

1. Tijekom kaznenog postupka branitelj ovisnika je posrednik između sudskih vlasti i svog klijenta, ali je istodobno povezan sa socijalnim i medicinskim službama. U tim okvirima čuvanje profesionalne tajne svakog uključenog sudionika mora biti zajamčeno i u cijelosti poštovano.

2. Uska suradnja branitelja ovisnika sa socijalnim medicinskim službama ključnoga je značenja.

3. Posebnost naravi problema ovisnosti o drogama zahtijeva educiranje i stalno doeduciranje pripadnika svih službi koje su uključene u bavljenje tim problemom.

Osim navedenih zaključaka sudionici Seminara prihvatili su i smjernice za daljnji rad Grupe Pompidou.

Tako će u idućem razdoblju težište biti na:

- međunarodnoj standardizaciji instrumentarija, metoda i ciljeva istraživanja u području zlouporabe droga,
- preispitivanju postojećih i istraživanju novih odgovarajućih tretmanskih liječenja ovisnika - zatvorenika i
- istraživanju razloga stvaranja različitih zapreka koje utječu na uspješnost primjene alternativnih mjera.

Ovakav isti prikaz rada Seminara dostavljen je i Komisiji za suzbijanje zlouporabe droga Vlade Republike Hrvatske.

V. Bunata-Blagović, B. Cvjetko, D. Dundović: Seminar o ovisnicima - počiniteljima kaznenih djela

Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol. 6, broj 1/1999, str. 331-335